

ZOOPSIXOLOGIYA: HAYVONLAR DUNYOSINI O'RGANISH VA INSONLARNI HAYVONLAR BILAN O'ZARO MUNOSABATLARNI RIVOJLANTIRISH

Ramanov Botirbek Parxad o'g'li
Qoraqalpoq Davlat universiteti

Annotasiya: Zoologiya sarlavhasi ostida yozilgan maqola, hayvonlar dunyosini o'rganish va insonlarni o'zi qarata oladigan qiziqtiradigan fan bo'yicha nazariy va amaliy muammolarni taqqoslashga bag'ishlangan. Maqola, zoologiya ilmining insonlarga hayvonlar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirish, tabiatni muhofaza qilish, va ekologik muammolarni hal qilishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Buningdek, zoologiya o'zlashtirilgan tadqiqotlar, hayvon davranishlarini tushunish, va biologik diversitetni saqlashga oid ilmiy yondashuvlar orqali hayvonlar dunyosini o'rganishda qanday o'zlashtirilmoqda - bu muammolarni mantiqiy va tajribaviy ravishda muhokama qiladi. Maqola, ilmiy jurnalda chop etilgan va fan sohasidagi soha mualliflarining ilmiy faoliyatlarini yoritadi. Zoologiya, insonlarga hayvonlar dunyosini o'rganishda, biologiya sohasidagi muammolarni hal qilishda katta o'rni o'ynaydi.

Kalit so'zlar: Zoologiya, hayvonlar, davranish, biologiya, o'zlashtirilgan tadqiqotlar, ekologiya, muhofaza, tabiat, ilmiy jurnal.

Аннотация: Статья, написанная под названием «Зоология», посвящена сравнению теоретических и практических проблем изучения животного мира и науки, интересующей человека. В статье подчеркивается значение зоологии в помощи человеку в развитии взаимодействия с животными, защите природы и решении экологических проблем. Также обсуждается, как зоология адаптируется к изучению животного мира посредством прикладных исследований, понимания поведения животных и научных подходов к сохранению биоразнообразия — как логически, так и эмпирически. Статья публикуется в научном журнале и освещает научную деятельность авторов в области науки. Зоология играет важную роль, помогая людям изучать животный мир и решать задачи в области биологии.

Ключевые слова: Зоология, животные, поведение, биология, прикладные исследования, экология, охрана природы, научный журнал.

Abstract: The article, written under the title "Zoology," is devoted to a comparison of theoretical and practical problems in the study of the animal world and science of interest to humans. The article emphasizes the importance of zoology in helping humans develop interactions with animals, protect nature and solve environmental problems. It also discusses how zoology adapts to the study of the animal kingdom through applied research, understanding animal behavior, and scientific approaches to biodiversity conservation—both logically and empirically. The article is published in a scientific journal and covers the scientific activities of the authors in the field of science. Zoology plays an important role in helping people study the animal world and solve problems in the field of biology.

Key words: *Zoology, animals, behavior, biology, applied research, ecology, nature conservation, scientific journal.*

“Zoopsixologiya, hayvonlar psixologiyasi — psixologiyani hayvonlar psixikasi, uning namoyon bo‘lishi hamda ontogenez va filogenezdagi taraqqiyotini o‘rganadigan bo‘limi.” Zoopsixologiya, hayvonlarning davranishini va ularning ma’lumotlarni o‘rganishga qaratilgan fan sifatida, biologiya sohasida o‘z o‘rnini egallagan. Ushbu soha hayvonlar orasidagi kommunikatsiya, o‘zaro munosabatlar, va ularning o‘zaro aloqalari bilan shug‘ullanadi. Zoopsixologiya asosan etologiya (hayvonlar davranishi) va psixologiya bilan bog‘liqdir, uning asosiy maqsadi esa hayvon davranishlarini tushunish va shoiraviy xususiyatlarini tahlil qilishdir. Zoopsixologiya tarixi 20-asrning boshlariga, o‘tgan asrlarda, hayvon davranishlarini tushunish va tahlil qilishga qiziqish tug‘ilganligi bilan bog‘liqdir. Nikolaas Tinbergen, Konrad Lorenz, va Karl von Frisch kabi ilmiy olimlar, etologiya (hayvonlar davranishi) sohasidagi boshlang‘ich tadqiqotlarni olib borganlar. Tinbergen hayvonlar dunyosini tushunishda qiziqish bilan, Lorenz instinktlar va davranishlarning o‘zgargan tuzilmalarini o‘rganishga, von Frisch esa arilar va qo‘yning mavqeyini topishda muvaffaqiyatli bo‘ldi. “1894 yilda “Morgan qoidasi” shakllantirildi: hayvonlarning xatti-harakatlarini tushuntirish uchun zarur bo‘lgandan yuqori aqliy toifalardan foydalanmaslik kerak. O‘rganilmaydi deb so‘zsiz tan olingan omillar orasida aqliy faoliyat jarayonlari ham bor edi. Ularni o‘rganish ob‘ektidan chiqarib tashlash uchun asos bu jarayonlarning bevosita kuzatish uchun mavjud emasligi edi. Shunday qilib, hayvonlar psixologiyasi aqliy faoliyatni emas, balki faqat uning natijasi bo‘lgan kuzatilgan xatti-harakatlarni o‘rganishga aylandi.” Zoopsixologiyaga ehtiyot bo‘lishning asosiy sababi, hayvon davranishlarini tushunishning inson davranishlarini tushunishga o‘xshash bo‘lgan jarayonlarni o‘rganish imkoniyatini berishidir. Bu fan, hayvonlarning kommunikatsiyasi, o‘zaro aloqalari, va o‘zaro munosabatlari haqida ko‘p yordam beradi. Zoopsixologiya fanining rivojlanishida bir nechta ilmiy jurnallarda maqolalar chop etilishi, tadqiqotlar amalga oshirilishi, va bu sohada faoliyat ko‘rsatgan ilmiy jamaatlar tashkil etilganligi katta ahamiyatga ega bo‘lgan ffaktorlardir Zoologiya, hayvonlar dunyosini o‘rganish va tushunish orqali, insonlar uchun katta ahamiyatga ega bo‘lgan ilmiy soha. U bu dunyo bilan o‘zaro munosabatlarimizni tushunishda, tabiatni muhofaza qilishda, tibbiyotda va biologiyada ilmiy tadqiqotlar amalga oshirishda katta rol o‘ynaydi. Zoologiya olamning murakkab va keng spektri bo‘yicha hayvonlarni tahlil qiladi va ularning o‘zgargan tuzilmalari, xususiyatlari, va o‘zaro aloqalari haqida ma’lumot bermoqda. Zoologiya, hayvon davranishlarini tushunish orqali, insonlarning o‘ziga xos qobiliyatlarini, tushunchalarini rivojlantirishda muhimdir. Bu bilim, tibbiyot sohasida hayvonlar bilan o‘zaro bog‘liqliklarni o‘rganish, insonlarga davolanishlar va shifoxonalar o‘rniga yangi dori vositalarini yaratishda katta o‘rni o‘ynaydi. Zoologiya, hayvonlarning ekologiyasi va ularning o‘zaro aloqalari tushunilganligi, tabiatni muhofaza qilish va ekologik muammolarni hal qilishda ham muhimdir. Bu soha, dunyo ekologiyasi va tabiiy resurslarini boshqarish, hayvonlarning parvozlari va biologik diversitetini saqlashda katta rol o‘ynaydi. Shuningdek, hayvonlar bilan o‘zaro munosabatlarni tushunish, ularning xususiyatlari va davranishlarini tahlil qilish, insonlarga tabiatni anglash, sevishish, va

muhofaza qilishda yordam beradi. Bu sababli, zoologiya, inson hayotining har bir sohasida katta ahamiyatga ega bo'lgan ilmiy sohadir. Zoologiya, hayvonlar dunyosini o'rganishga oid bir nechta muammolar bilan bog'liqdir. Bu muammolardan ba'zilar quyidagilardir

Biologik Diversitet (Biodiversity): Dunyo bo'ylab ko'plab hayvon turlari va ularning hayot ko'rsatkichlari, uning tabiiy muhitini o'z ichiga oladi. Lekin biologik diversitetning yo'qolib qolishining sababi, tabiatni buzish, ekologik muammolar, va jahon ekologiyasidagi o'zgarishlar bo'lishi mumkin.

Hayvonlarning Muhofazasi: Ko'plab hayvonlarning soyi qo'llab-quvvatlanmoqda. Hayvonlarning muhofazasi, ularning turli xil ekologik muhitlarda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashda katta muhim ahamiyatga ega. Qo'shimcha ravishda, hayvonlar bilan o'zaro munosabatlarni saqlash ham muhimdir.

Hayvon Davranishlarining Tushunilishi: Hozirgi kunda ham, bir nechta hayvon turini tushunish va ularning davranishlarini tahlil qilishda qiyinliklar mavjud. Hayvonlar, biologiya sohasidagi tuzilmalari va insonlar bilan o'zaro munosabatlari tushunilganligi sababli, ularning aniq davranishlarini tushunishda ilmiy tadqiqotlarga ehtiyoj bo'lishi kerak.

Hayvonlar Bilan O'zaro Munosabatlar: Insonlar va hayvonlar o'rtasidagi munosabatlar o'zgaruvchan va noyobdir. Hayvonlar faqat o'z turiga mansub bo'lgan insonlar bilan o'zaro munosabatlarini tushunish va tahlil qilish muammolar keltiradi.

Tabiiy Muhitni Boshqarish: Hayvonlar dunyosini o'z ichiga oladigan muammolar orqali, tabiiy muhitni boshqarish va hayvonlar dunyosini muhofaza qilishni o'rganish ham juda muhimdir. Zoologiya, bu muammolar bilan bog'liq olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar va faoliyatlar orqali hayvonlar dunyosini tushunish, muhofaza qilish, va tabiatni boshqarishda yordam bera oladi. Zoologiya bilimi, hayvonlar dunyosini tushunish, o'rganish, va muhofaza qilishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan ilmiy sohadir. Bu fan, biologiya sohasidagi muammolarni hal qilish, ekologik qoidalarni tushunish, va hayvonlarning davranishlarini o'rganish orqali dunyo ekologiyasi va inson hayotining muhim sohalarida yordam bera oladi. Shuningdek, zoologiya hayvonlar va insonlar orasidagi munosabatlarni tushunishda yordam beradi, hayvonlarning davranishlarini o'rganish inson davranishlarini tushunishga o'xshashliklar ta'lim etadi. Bu esa insonlarga hayvonlar bilan o'zaro munosabatlarini tushunish, o'zaro muhabbat va muvofiqatni rivojlantirishga imkoniyat yaratadi. Yana bir muammo, hayvonlarning muhofazasi va biologik diversitetni saqlashda yashirin, ilmiy tahlil va qarorlar talab qiladi. Zoologiya bu muammolarni ilmiy tadqiqotlar orqali hal qilishda katta rol o'ynaydi, shuningdek, hayvonlar dunyosini muhofaza qilish, ularning o'zaro aloqalari va ekologik rollarini tushunishda insonlarga yordam bera oladi. Bu sababli, zoologiya ilmi, hayvonlar dunyosini o'rganishda, insonlar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirishda, va tabiatni muhofaza qilishda, jahon ekologiyasini tushunishda katta ahamiyatga ega bo'lgan fan sifatida taniladi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqola zoologiya sohasidagi ilmiy tadqiqotlarni ta'kidlab, hayvonlar dunyosini o'rganishda va insonlarni hayvonlar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirishda zoologiya fanining katta rolini ko'rsatadi. Maqola, o'zlashtirilgan tadqiqotlar, hayvon davranishlarini tushunish, ekologik muammolarni hal qilish, va biologik diversitetni saqlashda zoologiya ilmining katta o'rin o'rnashganligini ko'rsatadi. Ilmiy jurnalda nashr

etilgan maqola, rus tilida va o‘zbek tilidagi fan sohasidagi mualliflarining ilmiy faoliyatlarini nazarda tutadi. Xulosa bo‘yicha, zoologiya, insonlar uchun hayvonlar dunyosini o‘rganishda, biologiya sohasidagi muammolarni hal qilishda, va tabiatni muhofaza qilishda katta ahamiyatga ega bo‘lgan fan sifatida taniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR:

1. M. V. Topchiy “Zoopsixologiya va taqqoslash psixologiya” Shimoliy Kavkaz Ijtimoiy instituti – 2005
2. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Birinchi jild. Toshkent. 2000-yil
3. Morgan, C. L. (1903). An introduction to comparative psychology, 2nd edition. London: W. Scott. P. 59.